

ЗМІСТ

Глава 1. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО:

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ (Шишка Р. Б.).....13

1. Цивільне право та його місце в системі права України 14
2. Функції цивільного права 18
3. Предмет цивільного права 20
4. Метод цивільного права 27
5. Принципи цивільного права 30
6. Засади цивільного законодавства 35
7. Система цивільного права 37
8. Співвідношення цивільного права з іншими галузями права .. 40
- Контрольні питання 42

Глава 2. ДЖЕРЕЛА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА (Шишка Р. Б.)43

1. Механізм правового регулювання цивільних правовідносин... 45
2. Поняття та загальна характеристика джерел цивільного права.....56
3. Цивільне законодавство 64
 - 3.1. Конституція України як джерело цивільного права 66
 - 3.2. Цивільний кодекс як основний акт
 цивільного законодавства 67
 - 3.3. Поточне законодавство та підзаконні
 нормативні акти як джерело цивільного права 73
 - 3.4. Застосування цивільного законодавства (Шишка І. Р.) 76
 - 3.5. Аналогія в цивільному праві 77
 - 3.6. Договори як джерело цивільного права 78
4. Звичай як джерело цивільного права 80
5. Роз'яснення нормативних актів (Шишка Н. В.) 82
6. Судова практика..... 87
7. Дія норм цивільного законодавства 88
- Контрольні питання 91

Глава 3. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН (Шишка І. Р., Шишка Н. В.)92

1. Загальні положення про цивільне право у зарубіжних країнах93
2. Класифікація правових систем приватного права 96
3. Джерела цивільного права зарубіжних країн 98
4. Мусульманська цивільно-правова система 102

5. Основні інститути цивільного права зарубіжних країн.....	104
<i>Контрольні питання</i>	106

Глава 4. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

ПРО ЦИВІЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ (Шишка Р.Б., Шишка О.Р.)107

1. Поняття цивільних правовідносин	108
2. Структура цивільних правовідносин.....	111
3. Види цивільних правовідносин	115
<i>Контрольні питання</i>	119

Глава 5. ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ

ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН (Шишка Р.Б.)..... 120

1. Поняття та особливості підстав виникнення цивільних прав	121
2. Види юридичних фактів в цивільному праві.....	123
3. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків	126
<i>Контрольні питання</i>	129

Глава 6. ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ВИКОНАННЯ

ОБОВ'ЯЗКІВ І ЇХ ЗАХИСТ В РАЗІ ПОРУШЕННЯ (Шишка Р.Б.) 130

1. Здійснення цивільних прав та виконання юридичних обов'язків .	131
2. Зловживання суб'єктивним цивільним правом (з Добош Ю. О.)..	135
3. Обмеження цивільних прав (з Добош Ю. О.)	137
4. Стимули у цивільному праві	142
5. Охорона та захист цивільних прав	144
6. Способи захисту цивільних прав	151
7. Порядок захисту цивільних прав	156
<i>Контрольні питання</i>	162

Глава 7. УЧАСНИКИ ЦИВІЛЬНИХ

ПРАВОВІДНОСИН (Шишка Р.Б.) 163

1. Учасники цивільних правовідносин.....	164
2. Цивільна правоздатність фізичної особи:	
поняття, зміст, особливість	175
3. Види правоздатності фізичної особи	179
4. Цивільна дієздатність фізичної особи.....	184
5. Види дієздатності фізичної особи та їх зміст	187
5.1. Часткова дієздатність	188
5.2. Неповна цивільна дієздатність	190
5.3. Повна цивільна дієздатність.....	194
5.4. Обмежена дієздатність.....	195
5.5. Визнання фізичної особи недієздатною.....	199
<i>Контрольні питання</i>	201

**Глава 8. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ
ЯК УЧАСНИКА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН (Шишка Р.Б.) 202**

1. Поняття та правове значення індивідуалізації фізичної особи ..	204
2. Ім'я фізичної особи та її значення	220
3. Місце проживання фізичної особи	226
4. Інші ознаки індивідуалізації фізичної особи	231
5. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою	235
6. Оголошення фізичної особи померлою	239
7. Фізична особа-підприємець	243
8. Фізична особа – волонтер.....	246
9. Оголошення фізичної особи банкрутом	247
10. Акти цивільного стану	249
Контрольні питання	253

Глава 9. ОПІКА І ПІКЛУВАННЯ (Мельник О.О.) 254

1. Завдання опіки та піклування.....	255
2. Поняття опіки і піклування та їх види	257
3. Зміст опіки та піклування	260
4. Особи над якими встановлюється опіка та піклування судом та органом опіки і піклування.....	261
5. Учасники опіки та піклування. Правове становище опікуна та піклувальника.....	263
6. Звільнення опікуна та піклувальника	266
7. Практика ЄСПЛ з розгляду справ про опіку та піклування	267
Контрольні питання	268

Глава 10. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

ПРО ЮРИДИЧНІ ОСОБИ (Шишка Р.Б.) 269

1. Поняття юридичної особи	271
2. Теорії юридичної особи.....	278
3. Правоздатність і дієздатність юридичної особи	285
4. Види юридичних осіб	290
5. Організаційно-правові форми юридичних осіб.....	298
6. Об'єднання юридичних осіб	307
7. Філії та представництва юридичної особи.....	312
Контрольні питання	315

Глава 11. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ (Шишка Р.Б.) ... 316

1. Індивідуалізація юридичних осіб та її правове значення	317
2. Найменування юридичної особи.....	319
3. Місцезнаходження юридичної особи.....	324

4. Рахунки юридичної особи	328
5. Печатка юридичної особи	331
6. Індивідуалізація комерційних юридичних осіб	332
<i>Контрольні питання</i>	335
Глава 12. СТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ (Шишка Р.Б.)	336
1. Стадії створення юридичних осіб	337
2. Порядок створення юридичних осіб	339
3. Розробка та прийняття засновницьких документів	341
4. Права та обов'язки юридичних осіб приватного права	345
<i>Контрольні питання</i>	347
Глава 13. ПРИПИНЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ (Шишка Р.Б.)	348
1. Загальні положення про припинення юридичних осіб	349
2. Припинення юридичної особи	351
3. Злиття, приєднання та поділ юридичної особи	356
4. Перетворення та виділ юридичної особи	358
5. Банкрутство юридичних осіб (Шишка Ю.О.)	360
6. Задоволення вимог кредиторів при ліквідації юридичних осіб	364
7. Призупинення діяльності юридичних осіб	367
<i>Контрольні питання</i>	368
Глава 14. ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА	369
1. Поняття юридичної особи публічного права (Даниленко О.В.) ...	370
2. Організаційно-правові форми юридичних осіб публічного права (Мандрика Л.М.)	375
3. Правоздатність і дієздатність юридичних осіб публічного права (Мічурін Є.О.)	378
4. Особливості участі юридичних осіб публічного права у цивільних правовідносинах	381
5. Права суб'єктів публічного права	385
<i>Контрольні питання</i>	388
Глава 15. ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА (Шишка Р.Б.)	389
1. Загальні положення про об'єкти цивільних прав	391
2. Види об'єктів цивільних прав	393
3. Особисті немайнові блага як об'єкти цивільного права	400
4. Речі як об'єкти цивільних прав	402
5. Класифікація речей	405
6. Інші об'єкти цивільних прав	429
7. Цінні папери як об'єкти цивільних прав	438

8. Характеристика окремих видів цінних паперів	442
9. Житлові сертифікати	446
<i>Контрольні питання</i>	450

Глава 16. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

ПРО ПРАВОЧИНИ (Шишка Р.Б.).....451

1. Поняття правочинів	452
2. Класифікація (види) правочинів.....	455
3. Способи волевиявлення в правочинах.....	463
4. Форма правочинів.....	465
5. Електронна форма правочину (Тоголіна Г.В.).....	469
6. Умови дійсності правочинів.....	479
7. Тлумачення змісту правочину.....	480
<i>Контрольні питання</i>	482

Глава 17. НЕДІЙСНІ ПРАВОЧИНИ (Шишка Р.Б.).....483

1. Поняття недійсних правочинів	484
2. Види недійсних правочинів (Зайцев О.О.)	488
3. Порядок і наслідки визнання правочину недійсними	496
4. Зцілення (конвалідація) недійсних правочинів	498
<i>Контрольні питання</i>	500

Глава 18. ПРЕДСТАВНИЦТВО

У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ (Шишка Р.Б.)501

1. Поняття та значення представництва	502
2. Структура відносин при представництві	504
3. Підстави виникнення та види представництва.....	507
4. Повноваження представника	512
<i>Контрольні питання</i>	515

Глава 19. ДОВІРЕНІСТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ (Шишка Н.В.) 516

1. Довіреність: поняття, значення та реквізити	516
2. Види довіреностей	520
3. Види довіреності, що прирівняні до нотаріально посвідчених... 523	
4. Порядок посвідчення довіреностей	526
5. Припинення довіреності	532
<i>Контрольні питання</i>	534

Глава 20. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

ПРО СТРОКИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ (Шишка Р.Б.)..... 535

1. Поняття строків і термінів та їх правове значення	535
2. Види строків у цивільному праві та їх характеристика	538

3. Обчислення строків	544
<i>Контрольні питання</i>	546

Глава 21. ПОЗОВНА ДАВНІСТЬ

У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ (Шуика Р.Б.).....547

1. Поняття та правове значення позовної давності	548
2. Види строків позовної давності.....	550
3. Визначення початку перебігу строку позовної давності	553
4. Зупинення, перерив та поновлення строків позовної давності	557
5. Вимоги, на які позовна давність не поширюється	563
6. Наслідки спливу строків позовної давності.....	565
<i>Контрольні питання</i>	568

Глава 22. ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА

ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ (Красицька Л.В.)..... 569

1. Сутність особистих немайнових прав.....	570
2. Поняття особистих немайнових прав	572
3. Зміст та здійснення особистих немайнових прав	576
4. Захист особистих немайнових прав	577
<i>Контрольні питання</i>	584

Глава 23. ВИДИ ОСОБИСТИХ

НЕМАЙНОВИХ ПРАВ (Красицька Л.В.)..... 585

1. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи	587
2. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.....	600
<i>Контрольні питання</i>	623

Глава 24. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

ПРО РЕЧЕВЕ ПРАВО (Шуика Р.Б.)..... 624

1. Поняття речевого права.....	625
2. Речеві права у зарубіжних цивільно-правових системах	629
3. Види речевих прав	634
4. Реєстрація речевих прав	636
5. Охорона та захист речевих прав	640
<i>Контрольні питання</i>	642

Глава 25. ПОНЯТТЯ ВЛАСНОСТІ

ТА ПРАВА ВЛАСНОСТІ (Шуика Р.Б.)..... 643

1. Поняття власності та її значення	644
2. Теоретичні конструкції власності і права власності	648

3. Поняття права власності і його особливості	652
4. Зміст права власності.....	656
5. Типи, форми та види власності.....	662
6. Право приватної власності.....	671
<i>Контрольні питання</i>	676

Глава 26. ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК НАБУТТЯ

І ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ (Шишка Р.Б.).....	677
1. Набуття та припинення права власності.....	678
2. Момент виникнення права власності.....	684
3. Припинення права власності	686
4. Примусове припинення права власності	690
<i>Контрольні питання</i>	695

Глава 27. ПРАВО СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (Шишка Р.Б.)..... 696

1. Загальні положення про спільну власність	696
2. Право спільної часткової власності.....	698
3. Право спільної сумісної власності.....	703
<i>Контрольні питання</i>	706

Глава 28. ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

(ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ) ТА НА ЖИТЛО707

1. Об'єкт права власності на земельну ділянку (Бондар О.Г.).....	709
2. Суб'єкти права власності на земельну ділянку (Бондар О.Г., Мілімко М.В.).....	711
3. Зміст права власності на земельну ділянку (Мілімко М.В.).....	716
4. Припинення права власності на земельну ділянку (Даниленко О.В.)	720
5. Поняття житла та його види (Глянтич М.К., Шишка Р.Б.)	722
6. Підстави виникнення та припинення права власності на житло (Глянтич М.К., Шишка Р.Б.)	736
7. Зміст права власності на житло (Глянтич М.К., Шишка Р.Б.)	742
8. Право власності на допоміжні приміщення та складові домоволодіння (Шишка Р.Б.).....	745
<i>Контрольні питання</i>	748

Глава 29. ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ (Шишка Р.Б.) 749

1. Поняття захисту права власності	751
2. Цивільно-правові способи захисту права власності	755
3. Віндикаційний позов.....	758
4. Негаторний позов	761
5. Позов про виключення майна з опису та зняття арешту.....	763

6. Позов про поділ та виділ майна.....	764
7. Позов про визнання права власності.....	767
8. Позов про набуття права власності за набувальною давністю....	769
9. Інші речеві способи захисту права власності.....	770
<i>Контрольні питання</i>	772

Глава 30. РЕЧЕВІ ПРАВА НА ЧУЖЕ МАЙНО (Шишка О.Р.)..... 773

1. Загальна характеристика речевих прав на чуже майно	773
2. Право володіння чужим майном	776
3. Право обмеженого користування чужим майном (сервітут)...	778
4. Право користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис)	782
5. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій)	784
6. Інші речеві права	786
<i>Контрольні питання</i>	788

Глава 31. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (Шишка Р.Б.) 789

1. Теорії права інтелектуальної власності.....	791
2. Поняття права інтелектуальної власності	794
3. Система виключних прав на нематеріальні об'єкти	799
4. Акти позитивного права у сфері інтелектуальної власності	801
5. Об'єкти права інтелектуальної власності.....	804
6. Суб'єкти права інтелектуальної власності	805
7. Зміст права інтелектуальної власності.....	807
8. Захист права інтелектуальної власності	811
<i>Контрольні питання</i>	813

Глава 32. АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА (Шишка Р.Б.) ... 814

1. Поняття авторського права	816
2. Об'єкти авторського права	817
3. Виникнення і здійснення авторського права	823
4. Суб'єкти авторського права	827
5. Особисті немайнові та майнові права автора.....	832
6. Право автора на плату за використання його твору	833
7. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір	835
8. Поняття суміжних прав та їх особливості	837
9. Здійснення майнових прав на об'єкти авторського права і суміжних прав	845

10. Охорона та захист авторських та суміжних прав	846
<i>Контрольні питання</i>	854
Глава 33. ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ	
ВЛАСНОСТІ І ПАТЕНТНЕ ПРАВО (<i>Шишка Р.Б.</i>).....	855
1. Поняття права промислової власності	856
2. Об'єкти патентного права	858
3. Патентування об'єктів патентного права.....	863
4. Суб'єкти права промислової власності	868
5. Зміст права промислової власності	869
6. Використання прав на об'єкти права промислової власності	875
7. Захист прав промислової власності	876
<i>Контрольні питання</i>	877
Глава 34. ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТИ ПРАВА	
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ (<i>Макаришева Т. С., Шишка Р.Б.</i>)	878
1. Загальна характеристика засобів індивідуалізації	
учасників цивільного обороту, товарів і послуг	880
2. Право промислової власності на комерційне	
(фірмове) найменування	885
3. Право промислової власності на торговельну марку	
(знак для товарів і послуг).....	888
4. Логотип, бренд – визначення	903
5. Право промислової власності на географічне зазначення	905
<i>Контрольні питання</i>	926
Глава 36. НЕТРАДИЦІЙНІ ОБ'ЄКТИ	
ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ (<i>Шишка Р.Б., Макаришева Т. С.</i>)	927
1. Загальна характеристика нетрадиційних	
об'єктів промислової власності	928
2. Право промислової власності на сорти рослин	
та породи тварин	929
3. Право промислової власності на компоновку	
інтегральних мікросхем (КІМС)	931
4. Право промислової власності	
на раціоналізаторську пропозицію.....	933
5. Право на комерційну таємницю	935
<i>Контрольні питання</i>	938



ВСТУП

Загально визнано, що Цивільне право посідає провідне місце в системі забезпечення дії верховенства права та природних прав, передусім, врегулювання суспільних відносин, з огляду не тільки на їх життєву обумовленість, предмет і метод, а й свободу вступу у ці відносини та моделювання вибору юридично значущої поведінки їх учасників, можливість їх спрощувати чи ускладнювати, врахувати спеціальне їх правове становище. Наразі воно відчуває на собі вплив появи нових технологій і цифризації¹ їх просування товарів на ринках.

Під впливом економічних закономірностей, економічного глобалізму, стандартів прав людини та їх запозичення в національні законодавства воно поступово універсалізується. Власне це стало однією з причин рекодифікації цивільного законодавства та комплексного аналізу чинного цивільного законодавства України та визначення сфер приватноправових відносин, які потребують приведення у відповідність із світовими тенденціями розвитку приватного права та діджиталізації.

Подальший розвиток України неможливий без виваженого і адекватного світовим тенденціям в економічній та гуманітарній сферах правового регулювання, вишколу правників, які досконало знають чинне законодавство та чинники його формування, здані його застосувати на практиці та виявити вузькі місця, сформувати належним чином пропозиції з їх подолання. Провідне місце в цьому належить цивільному праву як фундаментальній навчальній дисципліні у ВНЗ, що готують юристів. Воно є основою для інших навчальних дисциплін

¹ Автором не вітається використання для відтворення навчального матеріалу гаджетів оскільки, як встановлено, це знижує когнітивні розумові здібності до засвоєння матеріалу і утримання інформації, як запоруки становлення юриста професіонала.

приватно правового спрямування і засноване на цінності людини у сучасному світі, забезпеченні її особистих немайнових та майнових прав та потреб ринкової економіки.

В Україні видані підручники з цивільного права України, що свідчить про самодостатні колективи та їх авторів, подальше становлення цивілістики і її шкіл, співпрацю між ними, турботу про вишкіл правознавців, намагання подолати спрощений підхід до його викладання, довести його конструкції до уваги студента, застосування на практиці, передусім – судовій, врахувати новітні тенденції вищої освіти. На противагу спрощеному описовому викладенню проведені змістовні розробки, які поєднують популяризацію законодавства, аналіз європейських тенденцій, новітніх досягнень науки, судової практики.

Наступництво цивілістичної культури, підтримка сталих категорій цивільного права, скрупульозне відтворення положень актів позитивного права (повага до національного законодавства), вихід на положення права ЄС (компаративістичний аспект), показ практики його застосування (утилітарний аспект) та становлення підходів до регулювання цих відносин (доктринальний аспект) формують нове освітнє середовище, яке відходить від запозичень та популяризації у його спрощеному виді.

У підручнику проведена ідея про те, що цивільне право універсалізується і має відповідати зручності його застосування та правосприйняття на глобалізованому економічному просторі. З огляду на це вказано на врегулювання цивільних правовідносин в інших країнах. Сучасний вектор його розвитку започатковано на ідеї його гармонізації та універсалізації. Це адаптаційний вектор розвитку сучасного права в його європейській версії як основа рекодифікації. Значна частина викладеного матеріалу орієнтована на положеннях міжнародних актів та актів ЄС у сфері цивільного права, що зумовлене вимогами Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» та цінності природного права людини, його верховенства над законом, слугування правам людині, поділ права на приватне та публічне, його системності, можливості застосування прецеденту та договору для врегулювання відносин.

На національному рівні можуть бути певні особливості, але не настільки суттєві щоб мова йшла про особливе цивіль-

не право України. Скоріше, йдеться про його прояви в формальному (позитивному) праві та доктрині в Україні. Відтак і цивільне право може йменуватися «Цивільне право в Україні». Тим більше, що скасування Господарського кодексу України залишило прогалини, що слід надолужити.

Рукопис оптимізовано із врахуванням бюджету часу на вивчення навчальних дисциплін бакалаврами, а більше спеціалістами та магістрами і вимог щодо підготовки підручників у вищій школі та викладання навчальних дисциплін. В ньому висвітлені основні теоретичні підходи до моделювання інститутів цивільного права та його базових правових категорій. В такому аспекті він може бути розгорнутий у мультимедійну презентацію. Його структура наближена до звичної студентам структури лекцій де вказуються і розкриті питання, основні нормативні акти та література. По ходу вказуються теоретичні конструкції та рішення судів за категоріями справ.

Його матеріал розбито на модулі в рамках яких, відповідно до змісту тематичних планів, можлива подальша деталізація по кредитах. При тому механічного підходу не сталося, а обсяг та насичення модулів здійснено по мірі заглиблення у правову матерію та спеціалізації майбутніх правознавців.

ЦК України не проявляє його головної ідеї, як своєрідної конституції громадянського суспільства, але як основний акт приватного права він досить вдало врегулював на певному етапі відносин приватного характеру. Не всі його положення є безспірними як і сприйнятий формалізований дуалізм приватного права, але головне те, що є закон у якому на основі майже три тисячолітнього досвіду регулювання майнових відносин товарного характеру сконцентровано передові досягнення цивілістичної науки.

В ньому значна увага приділена теоретичним конструкціям окремих інститутів та субінститутів цивільного права, компаративістичних проявів окремих з них, деталізації положень, які не розкриті в інших подібних виданнях. Основна увага звернуто на повне опанування студентами основних понять та інститутів цивільного права, вироблення навиків їх вирізнення у конструкціях спеціальних його інститутів, вироблення на механічному рівні підходів до застосування актів цивільного законодавства прояви гнучкості при тлумаченні його норм та вироблені позицій.

З врахуванням динаміки цивільного законодавства, при опануванні матеріалу Варто користуватися ЦК України та його коментарями, а також спеціальними законами, постановами вищих судових інстанцій та рішеннями з конкретних справ. Водночас автори звертають увагу та постійні зміни та доповнення актів цивільного законодавства. Оскільки позитивне право динамічне, то перед тим як читати коментовану статтю, її частину, абзац чи пункт слід пересвідчитися у змінах та доповненнях до позитивного права. Кожен коментар, який би він не був досконалим, з часом старіє та може упускати положення спеціальних нормативних актів, що прийняті після його видання.

Автори не претендують на те, щоб це видання стало єдиним джерелом пізнання цивільного права та рекомендують звернути увагу і на інші видання такого характеру, насамперед останніх років видання та за участі провідних цивілістів України. Зокрема, досить цікавими є роботи Майданник Р. А. Цивільне право: Загальна частина. / Т. 1. Вступ у цивільне право Р. А. Майданик. – К. : Алерта, 2012. 472 с. та серія цікавих аналітичних робіт під керівництвом професора І. В. Спасибо-Фатєєвої. Ознайомлення з ними лише розширить їх поінформованість та компетентність допитливого студента.

Серед коментарів кодифікованих актів звертаємо увагу на Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. 6-те вид., перероб. і допов. / за заг. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. К. : Юрінком Інтер, 2019.– Т. I. 752 с. і Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. 6-те вид., перероб. і допов. / за заг. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. К. : Юрінком Інтер, 2019. Т. II. 1148 с.¹

Досить цікавими є публікації в рубриці Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в телеграм-каналі «Трохи про приватне право» за 2022 рік) / Автор та редактор В. І. Крат. – Київ, 2022. 444 с. та в однойменному телеграм-каналі де поміщені на судові рішення Верховного Суду, з якими варто знайомитися здобувачам вищої освіти.

¹ Цей коментар є найбільш динамічним і постійно оновлюється його авторами відповідно до змін, які вносяться в чинне законодавство та практику його застосування.

Публікації згруповані по окремим параграфам: загальні положення; особисті немайнові права; об'єкти, речі, речеві права; виключні права; зобов'язальне та договірне право; спадкове право; сімейне право; трудове право; процесуальні питання.

Автори щиро вдячні рецензентам: Гриняку А. Б. – професору, доктору юридичних наук, член-кореспонденту Національної академії правових наук України, академік-секретарю відділення цивільно-правових наук Національної академії правових наук України, заступнику директора Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України з наукової роботи, заслуженому юристу України; Майданику Р. А. – доктору юридичних наук, професору, дійсному члену (академіку) Національної академії правових наук України, професору кафедри цивільного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка; Харитонову Є. О. – професору, доктору юридичних наук, завідувачу кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», член-кореспонденту Національної академії правових наук України, заслуженому діячу науки і техніки України.

Авторський колектив з вдячністю згадує рецензента його попередніх видань – доктора юридичних наук, професора Луця Володимира Васильовича, академіка НАПрН України, Заслуженого діяча науки і техніки України.

З повагою до читачів доктор юридичних наук, професор, Р. Б. Шишка